

Maria Sibylla Merian (1647-1717) was een bijzondere vrouw. Zij liet een uitzonderlijk oeuvre na van tekeningen en gravures van bloemen, insecten, vogels en reptielen. De kunstenares verwierf grote faam met haar nauwgezette observaties van gedaante-verwisselingen van rups tot vlinder, waarvoor zij zelfs naar Suriname reisde.

Maria Sibylla Merian & dochters

“Deze rups heb ik van een noteboom, waarvan zij de groene bladeren eet. Ofschoon velen menen, dat er op notebomen geen rupsen voorkomen, ziet men hier het tegenbewijs, hoewel ik moet bekennen, dat dit de enige rups is, die ik op deze bomen heb gevonden. Men vindt ze in mei, wanneer de noteboom bloeit. De rups is mooi groen en heeft over het gehele lijf witte strepen en op ieder lid witte stippeltjes. Raakt men het dier aan, dan blijft het enige tijd als dood liggen, maar gaat tenslotte weer door met eten. In het eind van mei stroopte de rups zijn huid af, die bij de Dadelpit [pop] blijft liggen, nadat de notenbladeren door een wit spinsel waren samengesponnen. Na drie weken komt er een motvogeltje [nachtvlinder] uit”.

Met dit citaat uit Maria Sibylla Merian's werkjournaal begon prof. Engel in 1979 zijn uitvoerig artikel over deze bijzondere vrouw – kunstenares en wetenschapper – in *Natura* (76: 245-256). Het toont haar nauwkeurigheid, nieuwsgierigheid en doorzettingsvermogen bij de bestudering van insecten.

VEELZIJDIG TALENT

In 1647 werd Maria geboren in Frankfurt am Main, als dochter van de beroemde graveur Mattheus Merian. Na zijn overlijden in 1650 hertrouwde haar moeder met Jacob Marrell, een bloemenschilder. Hij zag Maria's talent als kunstenares en hielp haar. Zij combineerde als geen voor haar een nauwkeurige studie in het bijzonder van de levenswijze van rupsen en vlinders met een uitermate kunstzinnige vaardigheid in schilderen, aquarelleren en graveren. Haar leven is al vele malen verteld. Zij trouwt in 1665 met Johann Andreas Graff (tekenaar en uitgever), ze krijgen twee dochters (Johanna Helena en Dorothea Maria). Zij publiceert twee 'rupsenboeken' (1679 en 1683). Het huwelijk houdt uiteindelijk geen stand.

Maria Sibylla Merian, *Metamorphose van de grote beer* (Arctia caja) met sluipwespen op Hyacinthus orientalis 1679, plaat 5 uit haar eerste 'rupsenboek', ingekleurd LIBRARY ZOOLOGICAL INSTITUTE ST. PETERSBURG

Maria trekt in 1685 met haar moeder, man en twee dochters naar de labadisten op Walta-state (Wieuwerd, Friesland). In 1691 valt deze gemeenschap uiteen, ze verhuist met haar dochters naar Amsterdam. Ze voorziet in haar onderhoud door handel in tekeningen, geprepareerde naturalia en schildersartikelen. Amsterdam is ook bij uitstek de plaats om haar wetenschappelijke studies verder te verdiepen in de vele naturaliënkabinetten en de Hortus. Zij legt contacten met wetenschappers en verzamelaars als Agnes Block, Commelin, Ruysch, Seba, Vincent, Witsen. Het meest bekend is haar reis in 1699 (op 53-jarige leeftijd) met haar jongste dochter Dorothea naar Suriname. Daar verblijft ze twee jaar, verzamelt, onderzoekt, tekent, maar keert ziek terug in Amsterdam. Toch publiceert ze al in 1705 in eigen beheer *Metamorphosis Insectorum Surinamensium*, *Ofte verandering der Surinaamse insecten*. Dit rijk geïllustreerde boek maakte haar beroemd.

ONDERWAARDERING EN ERKENNING

Maria Sibylla Merian leefde in een tijd waarin velen nog dachten dat rupsen spontaan

uit modder ontstonden en niet uit door vlinders gelegde eitjes. Redi, Malpighi, Swammerdam, Mouffet, Goedaart waren haar voorgaand in het onderzoek naar metamorfose en de weerlegging van de 'generatio spontanea'. Waarop de rups leefde en tot welke vlinder hij uitgroeide was in veel gevallen nog onbekend. Op dat gebied heeft Maria baanbrekend werk verricht, eerst in Duitsland en Nederland, later in Suriname.

Haar bijdrage aan de wetenschap is lang ondergewaardeerd en haar schilderijen van bloemen en insecten behoorden niet tot het meest gewaardeerde genre. In het midden van de vorige eeuw kwam daar verandering in. Er verschenen nieuwe biografieën zoals *Verborgene Paradijzen* van J. Stuldreher-Nienhuis (1944). Haar werk wordt tentoongesteld. Reproducties van haar gekleurde aquarellen vinden gretig aftrek. Veel van het originele werk wordt herontdekt in Petersburg, Rosenborg en Windsor.

FAMILIEBEDRIJF

Dat er nog veel te onderzoeken valt, bewijst de tentoonstelling in het Rembrandthuis en de bijbehorende catalogus van Ella Reitsma *Maria Sibylla Merian & dochters. Vrouwenlevens tussen kunst en wetenschap*. Hier zien we het werk van tijdgenoten en voorgangers als Goedaart, die mogelijk Maria beïnvloedden. Haar beide schilderende dochters speelden een belangrijke rol in haar oeuvre dan vroeger gedacht. Een signering van Maria betekent niet altijd dat zij alles zelf tekende, haar man tekende soms 'haar' bloemen, de dochters droegen later bij, maar de minutieus getekende insecten zijn steeds van Maria zelf. In 1714 reist Johanna met haar man naar Suriname en stuurt aanvullend materiaal en tekeningen voor een nieuwe uitgave van het Surinaamse insectenboek. Maria heeft in Amsterdam een familiebedrijf dat Dorothea voortzet na moeders dood. Ella Reitsma poogt onderscheid te maken tussen de schilderswijze van leden van dit familiebedrijf. Geniet van de tentoonstelling (tot 18 mei) en de rijk geïllustreerde catalogus.

Gerhard C. Cadée is redacteur van *Natura*.

Natura-lezers kunnen tijdens een bezoek aan het Rembrandthuis de catalogus met korting aanschaffen (zie lezersaanbieding op pagina 55).

Meer informatie over de expositie in het Rembrandthuis is te vinden op de speciale website www.mariasibyllamerian.nl